

OPINIA UZUPEŁNIAJĄCA

na temat środków ochrony ptaków w lasach

31 marca 2025 r. Państwowa Rada Ochrony Przyrody wydała **Opinię na temat środków ochrony ptaków w lasach** (nr PROP/2025-09)¹. Cztery miesiące później, 1 sierpnia 2025 r. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wydał **wyrok w sprawie C-784/23** OÜ Voore Mets i AS Lemeks Põlva przeciwko Keskkonnaamet², doprecyzowujący rozumienie wymogów dyrektywy ptasiej w sprawie dotyczącej cięć w lasach w okresie lęgowym ptaków. W związku z tą nową okolicznością przedstawiamy uzupełnienie do wyżej cytowanej, wcześniejszej opinii Rady.

Sprawa C-784/23 dotyczyła sporu przed sądami estońskimi na temat wstrzymania przez estoński urząd ochrony środowiska cięć rębnią częściową i zupełną na prywatnych działkach leśnych ze względu na trwający okres lęgowy ptaków. Decyzja wstrzymująca cięcia opierała się tylko na ogólnej wiedzy, że „w każdym lesie lęgnie się przynajmniej jedna para ptaków na hektar, w związku z czym kontynuowanie wycinki wiąże się z realnym niebezpieczeństwem przeszkodzenia w lęgu ptaków i wychowie ich młodych oraz niszczenia lub uszkodzenia gniazd”. W postępowaniach odwoławczych wskazano ponadto, że w przedmiotowym lesie „zaobserwowano na podstawie ich śpiewu lub wyglądu następujące ptaki, co do których można racjonalnie założyć, że mają one gniazda w tym rejonie: świstunkę leśną, strzyżyka, kosa, drozda śpiewaka i ziębę”. Stwierdzono także – na podstawie wiedzy naukowej – możliwość lęgów kowalika, gila, pierwiosnka, piecuszka i muchołówki małej. Oznacza to, że sprawa dotyczyła przeciętnego lasu, w którym gniazdowanie ptaków potwierdzono pośrednio – przez obserwacje ptaków w sezonie lęgowym – albo wręcz jedynie domniemano je na podstawie wiedzy naukowej. Właściciele lasu odwołali się od decyzji wstrzymującej cięcia, zarzucając jej nieproporcjonalność. Sprawa trafiła ostatecznie do estońskiego sądu najwyższego (Riigikohus), który skierował do Trybunału Sprawiedliwości UE pytania prejudycjalne. Dotyczyły one m.in. interpretacji pojęcia „umyślności” oraz możliwości celowościowej interpretacji zakazów wynikających z art. 5 dyrektywy ptasiej.

Trybunał uznał, że jako „umyślne” należy traktować nie tylko działanie mające na celu bezpośrednio oddziaływanie na gatunki chronione (np. chwytanie, zabijanie i płoszenie ptaków lub niszczenie czy uszkodzenie ich gniazd albo jaj). Obejmuje to także działania, które – choć nie mają takiego celu – wiążą się ze świadomym godzeniem się na możliwość wystąpienia takich skutków.

¹ https://prop.gov.pl/wp-content/uploads/2025/04/PROP-25-09_ochrona-ptakow-w-lasach.pdf

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:62023CJ0784>

Spośród zakazów wymienionych w art. 5 dyrektywy ptasiej, które państwa członkowskie mają obowiązek wprowadzić, tylko zakaz „płoszenia ptaków w szczególności w okresie lęgowym i wychowu młodych” jest uzależniony od dodatkowej przesłanki. Chodzi o sytuację, w której płoszenie „mogłoby (...) istotnie oddziaływać na cel zachowania populacji wspomnianych gatunków ptactwa na zadowalającym poziomie lub dostosowania populacji tych gatunków do tego poziomu”. Pozostałe zakazy – chwytania lub zabijania ptaków oraz niszczenia lub uszkodzenia ich gniazd lub jaj – muszą być wprowadzone i egzekwowane niezależnie od tego, czy dane zdarzenie ma znaczenie dla osiągnięcia celów dyrektywy w odniesieniu do odpowiednich gatunków³. Znaczenie dla populacji gatunku można rozważać dopiero na etapie udzielania indywidualnego odstępstwa od tych zakazów. W konsekwencji obowiązywania tych zakazów nie można uzależniać od stanu ochrony gatunku.

TSUE zwrócił uwagę na konieczność zastosowania zasady ostrożności. W jej świetle pośrednie stwierdzenia występowania lęgów – a nawet domniemania oparte na utrwalonej wiedzy naukowej – mogą stanowić wystarczającą podstawę do oceny ryzyka. Dotyczy to w szczególności sytuacji, gdy wnioskowanie opiera się „na rodzaju i wieku lasu oraz na zaobserwowaniu kilku osobników podczas kontroli danych działek”. W takich okolicznościach prowadzenie cięć oznacza godzenie się na możliwość niszczenia lęgów, a tym samym czyni to niszczenie działaniem umyślnym.

W konsekwencji prowadzenie w okresie lęgowym ptaków cięć w przedmiotowym lesie narusza zakazy chwytania lub zabijania ptaków oraz niszczenia lub uszkodzenia ich gniazd lub jaj, stanowiąc naruszenie art. 5 lit. a i b dyrektywy. Bez znaczenia jest przy tym, czy dotyczy to gatunków pospolitych czy zagrożonych. Nie ma także znaczenia, czy niszczenie lęgów ma wpływ na osiągnięcie celów dyrektywy.

Natomiast w sytuacji, gdy nie dochodzi do niszczenia lęgów, lecz jedynie do niepokojenia ptaków, należy ocenić skalę tego oddziaływania. Jeżeli niepokojenie może mieć znaczenie dla celów dyrektywy ptasiej – tj. gdy cięcia mogą przeszkodzić „zachowaniu populacji wszystkich gatunków dzikiego ptactwa występujących naturalnie na europejskim terytorium państw członkowskich, na poziomie, który odpowiada w szczególności wymogom ekologicznym, naukowym i kulturowym, mając na uwadze wymogi ekonomiczne i rekreacyjne, lub dostosowaniu populacji tych gatunków do tego poziomu” – wówczas cięcia naruszają art. 5 lit. d dyrektywy.

Wyrok TSUE w sprawie C-784/23 potwierdza zatem i wzmacnia tezy, które Rada przedstawiła w opinii PROP/2025-09.

³ Zwracamy uwagę na błąd w polskim tłumaczeniu wyroku – napisano w nim „Artykuł 5 lit. a), b) i d) dyrektywy ptasiej należy interpretować w ten sposób, że: ma zastosowanie jedynie zakaz przewidziany w tym art. 5 lit. d), jeśli jest on konieczny w celu zapobieżenia płoszeniu, które mogłoby istotnie oddziaływać... [na cel dyrektywy]”, a powinno być „Artykuł 5 lit. a, b i d dyrektywy ptasiej należy interpretować w ten sposób, że: jedynie zakaz przewidziany w tym art. 5 lit. d ma zastosowanie tylko, jeśli jest on konieczny w celu zapobieżenia płoszeniu, które mogłoby istotnie oddziaływać... [na cel dyrektywy]”. Prawidłowe odczytanie orzeczenia nie budzi jednak wątpliwości w świetle innych wersji językowych oraz przedstawionego przez TSUE wyводу wyroku.

W świetle tego wyroku nie ma już wątpliwości, że co do zasady prowadzenie cięć w ramach gospodarki leśnej w sezonie lęgowym ptaków, których nieuchronnym skutkiem byłoby niszczenie lęgów (także pospolitych gatunków), jest niezgodne z wymogami dyrektywy ptasiej. Nie ma przy tym znaczenia, że niszczenie lęgów nie jest intencjonalne. Gospodarka leśna jest działalnością profesjonalną, prowadzoną przez osoby mające przynajmniej podstawową wiedzę przyrodniczą i świadome powszechnego zasiedlenia lasu przez ptaki. Oznacza to, że projektując i zlecając cięcia w lesie w okresie lęgowym, godzą się one na uboczny skutek tych działań, jakim jest niszczenie lęgów.

Problemu nie rozwiązuje prowadzenie przed przystąpieniem do prac wizji terenowych w celu wyszukania gniazd. Działałoby to jedynie wówczas, gdyby zagęszczenia gniazd wykrywanych podczas takich wizji stały się zbliżone do rzeczywistych zagęszczeń par lęgowych stwierdzanych standardowymi metodami ornitologicznymi.

W opinii PROP/2025-09, w marcu 2025 r., biorąc pod uwagę także uwarunkowania organizacyjne prowadzenia gospodarki leśnej i przemysłu drzewnego, oraz rozumiejąc, że ciągłość dostaw drewna jest dla nich istotna, rekomendowaliśmy: *„Wprowadzenie zakazu wykonywania zabiegów gospodarczych (a przynajmniej działań o największym ryzyku niepokojenia ptaków i niszczenia ich lęgów, w tym cięć rębnych, trzebieży, czyszczeń) w okresie kumulacji rozrodu większości gatunków ptaków leśnych <...>. Zakaz należy wprowadzić w drzewostanach IV klasy wieku i starszych, zwłaszcza tych stanowiących siedliska z załącznika I dyrektywy siedliskowej, jako kluczowych siedlisk[ach] lęgowych”*.

Wobec wyroku C-784/23 Państwowa Rada Ochrony Przyrody uznaje za konieczne skorygowanie wcześniejszej rekomendacji. Aby osiągnąć zgodność z dyrektywą ptasią, należy przyjąć, że w lasach, które na podstawie dostępnej wiedzy najprawdopodobniej są zasiedlone przez ptaki (tj. w praktyce we wszystkich, niezależnie od typu i klasy wieku), cięcia są niedozwolone przynajmniej w okresie kumulacji rozrodu większości gatunków ptaków leśnych.

Cięcia takie mogą być realizowane co najwyżej na podstawie indywidualnie wydanego zezwolenia na odstępstwo od zakazów, spełniającego warunki określone w art. 9 dyrektywy ptasiej. W naszej ocenie możliwość wydania takiego zezwolenia (o ile zostaną spełnione wszystkie pozostałe warunki przyznania derogacji) istnieje w przypadku cięć sanitarnych – czyli takich, które mają „zapobiegać poważnym szkodom w odniesieniu do lasów” – pod warunkiem, że ich wykonanie jest ściśle uwarunkowane fenologicznie i nie ma innego zadowalającego rozwiązania. Nie dotyczy to natomiast planowanych cięć rębnych, trzebieży i czyszczeń. Dla tych działań istnieje alternatywa w postaci przełożenia ich na inny okres, nawet jeśli powoduje to pewne trudności organizacyjne.

Rada podtrzymuje jednocześnie pozostałe rekomendacje zawarte w opinii PROP/2025-09, w tym propozycję rozumienia „okresu kumulacji rozrodu większości gatunków ptaków” jako 15 marca – 10 lipca. Wskazuje również na celowość dalszych analiz, które uwzględniłyby zmienność geograficzną fenologii rozrodu ptaków w Polsce oraz występowanie chronionych gatunków o fenologii rozrodu wykraczającej w sposób przewidywalny poza typowy okres

lęgowy większości krajowych gatunków ptaków (m.in. puszczyk, kruk, bielik, trzmiełodaj, gadożer, orliki czy krzyżodziób świerkowy)⁴.

Pamiętając o innych uwarunkowaniach, w opinii nr PROP/2025-09 – podobnie jak w niniejszym jej uzupełnieniu – koncentrujemy się na prawnym aspekcie sezonowości prac leśnych. Wyrok TSUE w sprawie C-784/23 stanowi wyraźny sygnał dla wszystkich właścicieli i zarządców lasów, a także dla organów odpowiedzialnych za planowanie gospodarki leśnej i egzekwowanie przepisów ochrony przyrody. **Gospodarka leśna i ochrona przyrody muszą iść w parze.** Planowanie cięć poza głównym sezonem lęgowym ptaków oraz udzielanie zezwoleń na cięcia sanitarne w tym okresie wyłącznie przy zachowaniu wszystkich przesłanek derogacji nie jest postulatem nierealistycznym ani wyłącznie kwestią etyczną, przyrodniczą czy ekonomiczną. **To po prostu wymóg prawa, który należy bezwzględnie respektować.**

dr inż. Andrzej Kepel
przewodniczący Rady

Otrzymują:

- Pani Paulina Hennig-Kloska, Minister Klimatu i Środowiska
- Pan Mikołaj Dorożała, Główny Konserwator Przyrody, podsekretarz stanu w MKiŚ
- Pan Piotr Otawski, Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska
- Pan Adam Wasiak, Dyrektor Generalny Lasów Państwowych

⁴ Niniejsza opinia dotyczy ptaków. Inną grupą, na którą drastycznie mogą oddziaływać cięcia drzew w lesie w sezonie ich rozrodu, są nietoperze. Powalenie pojedynczego drzewa z kolonią rozrodczą w dziupli czy za korą może prowadzić do śmierci dziesiątek lub setek nielotnych młodych i części ich matek, a zwierzęta te mają dynamikę rozrodu zbliżoną do orłów (jedno, maksymalnie 2 młode w roku). Oparte o dyrektywę siedliskową przepisy chroniące te ssaki są zbliżone do tych dotyczących ptaków i omawiany wyrok TSUE można stosować *per analogiam* także do nich. Zagęszczenia kolonii nietoperzy w większości lasów gospodarczych są dużo niższe niż zagęszczenia gniazd ptasich, jednocześnie w jednej kryjówce przybywa zwykle kilkanaście do kilkuset osobników dorosłych i podobna liczba młodych. Nietoperze z większości gatunków są konserwatywne i – o ile mają taką możliwość – zajmują przez lata te same kryjówki lub ich kompleksy. Stąd w ich wypadku wcześniejsze kontrole mogą być skuteczniejsze, pod warunkiem prowadzeniem ich o odpowiednich porach doby i dysponowania odpowiednią wiedzą, doświadczeniem i profesjonalnym sprzętem, a także przy uwzględnieniu, że niektóre gatunki mogą zmieniać kryjówki nawet co noc. Sezon wychowu młodych u nietoperzy wykorzystujących drzewa jako schronienia kończy się zwykle ok. połowy sierpnia, ale to także jest zróżnicowane regionalnie. **Stosowanie się do okresu wyłączonoego z cięć nie może być traktowane jako zwolnienie z obowiązku zachowania należytej staranności w celu uniknięcia naruszenia zakazów wobec gatunków chronionych w pozostałych częściach roku.**